

**TA'LIMDAGI ISLOHOTLAR VA
SOHAGA
DOIR ME'YORIY-HUQUQIY
HUJJATLAR
MODULI BO'YICHA
O'QUV-USLUBIY MAJMUA**

SAMDU_MM

2026

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI**

**SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARQAND
DAVLAT UNIVERSITETI HUZURIDAGI PEDAGOG
KADRLARNI QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH MINTAQAVIY MARKAZI**

“TASDIQLAYMAN”
Mintaqaviy markaz direktori
A.I.Babayarov
“ _____ ” _____ 2026 yil

**“TA‘LIMDAGI ISLOHOTLAR VA SOHAGA
DOIR ME‘YORIY-HUQUQIY HUIJATLAR”**

**MODULI BO‘YICHA
O‘QUV-USLUBIY MAJMUA**

**Malaka toifa
yo‘nalishi:**

Akademik litsey o‘qituvchilari

Tinglovchilar kontingenti:

**Akademik litseylarda ta‘lim beruvchi
barcha fan o‘qituvchilari**

Samarqand-2026 yil

Modulning ishchi dasturi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining
202__-yil ___-dekabrdagi ____-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan oliy ta'lim
muassasalari pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malaka oshirish yo'nalishlari
o'quv reja va dasturlariga muvofiq ishlab chiqilgan.

Tuzuvchilar: yu.f.d., dotsent Z.Quvondiqov

Taqrizchi: yu.f.n, dotsent J.Ibodullayev

*O'quv-uslubiy majmua Ishchi o'quv dastur Sharof Rashidov nomidagi
Samarqand davlat universiteti Kengashida tavsiya qilingan (202__ yil " ____ "*
_____ -sonli bayonnoma).

MUNDARIJA

I.	ISHCHI DASTUR.....	5
II.	MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTREFAOL O‘QITISH METODLARI.....	15
III.	NAZARIY MASHG‘ULOTLAR MAZMUNI.....	30
IV.	AMALIY MASHG‘ULOTLAR MAZMUNI.....	80
V.	ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	171
VI.	NAZORAT SAVOLLARI.....	173

ISHCHI DASTUR

KIRISH

Ushbu ishchi dastur O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrda tasdiqlangan “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 3-dekabrda “Iqtidorli yoshlarni saralab olish tizimi va akademik litseylar faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4910-son hamda Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 1-iyundagi “Akademik litseylar rahbar va pedagog xodimlarining uzduksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi 296-son Qarorlarida belgilangan ustuvor yo‘nalishlar hamda namunaviy dastur mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo‘lib, u zamonaviy talablar asosida malaka oshirish jarayonlarining mazmunini takomillashtirish hamda akademik litseylar pedagog xodimlarining kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni maqsad qiladi.

Ishchi dastur doirasida berilayotgan tayanch modullari mavzulari orqali akademik liseylarda faoliyat olib borayotgan pedagog xodimlarning ta’limdagi islohotlar va sohaga doir me’yoriy-huquqiy hujjatlar tahlil qilish va amaliyotga tatbiq etish, ta’limda sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish, fizika va astronomiya ta’limida zamonaviy metodikalarni amaliyotga tatbiq etish darajasini oshirish hisobiga ularning pedagogik mahorat va kasbiy kompetentligini muntazam takomillashtirish bilan birgalikda pedagog xodimlarning ehtiyojlari asosida tanlab olingan tanlov modullari bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishlari ta’minlanadi.

Modulning maqsadi va vazifalari

Akademik litseylar pedagog xodimlarining malakasini oshirish kursining maqsadi pedagog xodimlarning o‘quv-tarbiyaviy jarayonlarini yuqori ilmiy-metodik darajada ta’minlashlari uchun zarur bo‘ladigan kasbiy bilim, ko‘nikma va malakalarini muntazam yangilash, kasbiy kompetentligi va pedagogik mahoratining uzluksiz rivojlanishini ta’minlashdan iborat.

Kursning **vazifalariga** quyidagilar kiradi:

pedagog kadrlarning kasbiy bilim, ko‘nikma, malakalarini uzluksiz oshirish va rivojlantirish;

pedagoglarning zamonaviy talablarga mos holda akademik litseylardagi o‘qitish sifati va samaradorligini ta’minlash uchun zarur bo‘lgan kasbiy mahorat darajasini oshirish;

o‘qitishning innovatsion texnologiyalari va ilg‘or xorijiy tajribalarni o‘zlashtirish hamda ulardan o‘quv jarayonida samarali foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish;

o‘quv jarayonini ilm-fan va ishlab chiqarish bilan samarali integratsiyasini ta’minlashga qaratilgan faoliyatni tashkil etish.

Modul bo'yicha tinglovchilarning bilimi, ko'nikma va malakalariga qo'yiladigan talablar

“Ta’limdagi islohotlar va sohaga doir me’yoriy-huquqiy hujjatlar” modulini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Kurs yakunida tinglovchilar quyidagi yo‘nalishlarda bilim, ko‘nikma, malaka hamda kompetensiyalarga ega bo‘lishlari talab etiladi:

Tinglovchi:

- o‘rta maxsus ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan so‘nggi islohotlarni;
- pedagog xodimlardan talab qilinadigan o‘quv-me’yoriy hujjatlarni;
- BMTning “Bola huquqlari to‘g‘risida”gi Konvensiyasi va O‘zbekiston tajribasini;
- bolalarga nisbatan zo‘ravonlik tushunchasi va turlarini;
- inklyuziv ta’limning nazariy asoslari va huquqiy kafolatlarini;
- inklyuziv ta’lim konsepsiyasi, modellari va strategiyalarini;
- turfa xil ta’lim oluvchilarni qo‘llab-quvvatlashni shakl, metod va vositalarini;
- ta’limdagi sun’iy intellektning xususiyatlarini;
- ta’lim sohasida sun’iy intellektdan foydalanishning afzalliklari va kamchiliklarini;
- ChatGPT, Copilot, Khanmigo kabi SI vositalarini;
- raqamli ta’lim platformalari (Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams va boshqalar)ni;
- raqamli vositalardan foydalanish etikasini;
- kiberxavfsizlik asoslarini;
- raqamli etiket va akademik halollikni;
- plagiat, kontrafakt, akademik firibgarlik tushunchalarini;
- sun’iy intellektdan halol foydalanish me’yorlarini;
- oliy ta’limga kirish testlarining talablariga mos mashqlarni;
- o‘zgaruvchilarni almashtirish natijasida trigonometrik funksiyalarga keltirib yechiladigan masalalarni;
- skalyar ko‘paytmaning nostandart masalalar yechishda yuqori darajali fikrlash (Bloom: Analyze–Evaluate–Create) texnologiyasidan foydalanishni;
- real hayotiy modellarni;
- mantiqiy topshiriqlar va olimpiada elementlari orqali tahliliy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish metodlarini;
- samaradorligi yuqori, lekin kam uchraydigan kombinatsion usullardan foydalanishga keltiriladigan tenglama va tengsizliklarni *bilishi* kerak.

Tinglovchi:

- pedagog xodimlarga beriladigan malaka toifasi hamda ustamalar berish tartiblarini o'zlashtirish va amaliyotga tadbqiq etish;
- bolalar huquqini himoya qilish, o'quvchilar xavfsizligini ta'minlash;
- korrupsiyaga qarshi madaniyatni shakllantiruvchi mashg'ulotlarni o'tish;
- inklyuziv ta'limning nazariy asoslari, modellar va huquqiy kafolatlaridan samarali foydalanish;
- inklyuziv ta'limda pedagogning rolini kuchaytiruvchi yo'llarni aniqlash;
- pedagogik jarayonda sun'iy intellektdan samarali foydalanish;
- ChatGPT, Copilot, Khanmigo kabi SI vositalari orqali o'qitish;
- o'quvchilarning mustaqil o'rganish jarayonida SIni qo'llash;
- raqamli ma'lumotlar bilan ishlash madaniyatini shakllantirish;
- o'quvchilarni internetda mas'uliyatli foydalanishga o'rgatish;
- shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash tamoyillaridan foydalanish;
- raqamli muhitdagi muloqot madaniyatini shakllantirish.;
- onlayn ta'lim jarayonida etik me'yorlarga rioya qilishni o'rgatish;
- sun'iy intellektdan halol foydalanish meyorlariga rioya etish;
- nostandart masalalarni yuqori samaradorlikka ega belgilashlar orqali yechish;
- vektorlarni skalyar ko'paytmasi va uning xossalarini o'qitishda STEM, STEAM, PBL (Project-based learning) texnologiyalarini qo'llash;
- yektorlar ustida chiziqli amallar va ulardan foydalanib ba'zi tenglama va tengsizliklarni yechish;
- matematik masalalar yechishda funksional o'rniga qo'yish metodikasida o'quvchi markazidagi ta'lim (Learner-centered learning) texnologiyasini qo'llay olish *ko'nikma va malakalariga* ega bo'lishi lozim.

Tinglovchi:

- ta'limga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar bilan ishlash;
- ta'lim tashkilotlarida huquqbuzarliklarning oldini olish va tarbiyaviy muhitni mustahkamlash;
- zo'ravonlikni aniqlash, psixologik yordam ko'rsatish, profilaktik suhbatlar o'tkazish;
- korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida huquqiy madaniyatni yuksaltirish;
- inklyuziv ta'limning nazariy asoslari va huquqiy kafolatlarini o'zlashtirish va amalda qo'llash;
- raqamli vositalardan o'qitish jarayonida samarali foydalanish;
- SI yordamida dars rejalari, testlar va tahliliy hisobotlarni yaratish;
- raqamli ta'lim platformalari (Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams va boshqalar)dan samarali foydalanish;
- raqamli vositalardan foydalanish etikasiga rioya etish;
- akademik halollik tamoyillarini o'rgatish va uning buzilish shakllarini aniqlash;

- sun'iy intellekt texnologiyalaridan mas'uliyatli, axloqiy va halol foydalanish;
- hamjihatlik, o'zaro hurmat va tolerantlikni kuchaytirish;
- reyting tizimi va kompetensiya asosida baholash;
- irratsional tenglamalar va tengsizliklar yechishda test va muammoli topshiriqlarni loyihalash;
- diagnostik, formatif va summativ baholash asoslaridan foydalanish;
- murakkab tenglama va tengsizliklar yechishda nostandart usullardan foydalanish *kompetensiyalariga* ega bo'lishi lozim.

**“Ta’limdagi islohotlar va sohaga doir me’yoriy-huquqiy hujjatlar” moduli
bo’yicha soatlar taqsimoti**

	Modul mavzulari	Tinglovchining o'quv yuklamasi, soat			
		Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi jumladan		
			Jami	Nazariy	Amaliy
1	O'rta maxsus ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan so'nggi islohotlar	2	2	2	
2	Ta'lim tashkilotlarida huquqbuzarliklarning oldini olish va tarbiyaviy muhitni mustahkamlash	2	2	2	
3	Inklyuziv ta'limning nazariy asoslari va huquqiy kafolatlari	2	2		2
Jami:		6	6	4	2

NAZARIY VA AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-MAVZU: O'rta maxsus ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan so'nggi islohotlar. (2 SOAT)

O'rta maxsus ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan so'nggi islohotlar. Xalqaro tajribalar. Pedagog xodimlarga malaka toifasi hamda ustamalar berish tartiblari. Pedagog xodimlardan talab qilinadigan o'quv-me'yoriy hujjatlar.

2-MAVZU: Ta'lim tashkilotlarida huquqbuzarliklarning oldini olish va tarbiyaviy muhitni mustahkamlash. (2 SOAT)

Ta'lim tashkilotlarida huquqbuzarliklarning oldini olish va tarbiyaviy muhitni mustahkamlash. BMTning “Bola huquqlari to'g'risida”gi Konvensiyasi va O'zbekiston tajribasi. Bolalarga nisbatan zo'ravonlik tushunchasi va turlari. Zo'ravonlikni aniqlash, psixologik yordam ko'rsatish, profilaktik suhbatlar. Bolalar

huquqini himoya qilish, o'quvchilar xavfsizligini ta'minlash. Korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida huquqiy madaniyatni yuksaltirish.

3-MAVZU: Inklyuziv ta'limning nazariy asoslari va huquqiy kafolatlari. (2 SOAT)

Inklyuziv ta'limning nazariy asoslari va huquqiy kafolatlari. Inklyuziv ta'lim konsepsiyasi, modellari va strategiyalari. Turfa xil ta'lim oluvchilarni qo'llab-quvvatlashni shakli, metodi va vositalari. Inklyuziv ta'limda pedagogning rolini kuchaytirish yo'llari.

“Ta'limdagi islohotlar va sohaga doir me'yoriy-huquqiy hujjatlar” moduli ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar shaklida olib boriladi.

Kursni o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik texnologiyalar va masofaviy ta'limga asoslangan raqamli texnologiyalari qo'llanilishi nazarda tutilgan:

- video ma'ruzada zamonaviy interaktiv texnologiyalar yordamida prezentatsiya va elektron-didaktik texnologiyalar;
- o'tkaziladigan amaliy mashg'ulotlarda bulutli texnologiyaga asoslangan dasturiy vositalar, ekspress-so'rovlar, test so'rovlari va boshqa interaktiv ta'lim usullarini qo'llash nazarda tutiladi.

II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI

II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI

“**Aqliy hujum**” **metodi** - biror muammo bo‘yicha ta’lim oluvchilar tomonidan bildirilgan erkin fikr va mulohazalarni to‘plab, ular orqali ma’lum bir yechimga kelinadigan metoddir. “Aqliy hujum” metodining yozma va og‘zaki shakllari mavjud. Og‘zaki shaklida ta’lim beruvchi tomonidan berilgan savolga ta’lim oluvchilarning har biri o‘z fikrini og‘zaki bildiradi. Ta’lim oluvchilar o‘z javoblarini aniq va qisqa tarzda bayon etadilar. Yozma shaklida esa berilgan savolga ta’lim oluvchilar o‘z javoblarini qog‘oz kartochkalarga qisqa va barchaga ko‘rinarli tarzda yozadilar. Javoblar doskaga (magnitlar yordamida) yoki «pinbord» doskasiga (ignalar yordamida) mahkamlanadi. “Aqliy hujum” metodining yozma shaklida javoblarni ma’lum belgilar bo‘yicha guruhlab chiqish imkoniyati mavjuddir. Ushbu metod to‘g‘ri va ijobiy qo‘llanilganda shaxsni erkin, ijodiy va nostandart fikrlashga o‘rgatadi.

“Aqliy hujum” metodidan foydalanilganda ta’lim oluvchilarning barchasini jalb etish imkoniyati bo‘ladi, shu jumladan ta’lim oluvchilarda muloqot qilish va munozara olib borish madaniyati shakllanadi. Ta’lim oluvchilar o‘z fikrini faqat og‘zaki emas, balki yozma ravishda bayon etish mahorati, mantiqiy va tizimli fikr yuritish ko‘nikmasi rivojlanadi. Bildirilgan fikrlar baholanmasligi ta’lim oluvchilarda turli

gʻoyalar shakllanishiga olib keladi. Bu metod taʼlim oluvchilarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish uchun xizmat qiladi.

“Aqliy hujum” metodi taʼlim beruvchi tomonidan qoʻyilgan maqsadga qarab amalga oshiriladi:

1. Taʼlim oluvchilarning boshlangʻich bilimlarini aniqlash maqsad qilib qoʻyilganda, bu metod darsning mavzuga kirish qismida amalga oshiriladi.

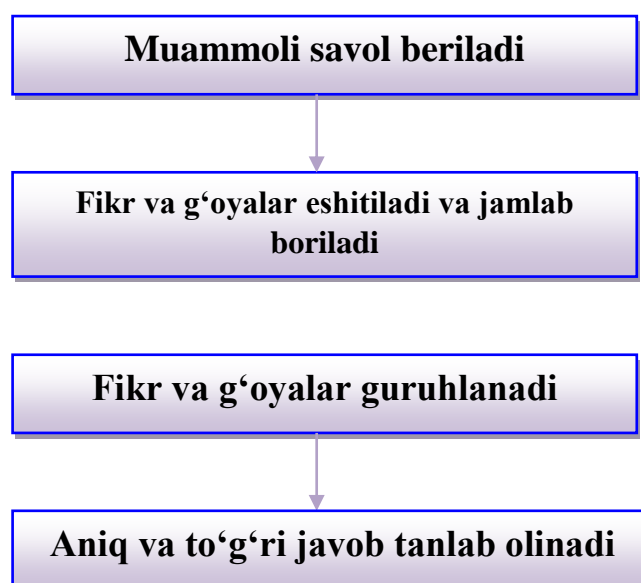
2. Mavzuni takrorlash yoki bir mavzuni keyingi mavzu bilan bogʻlash maqsad qilib qoʻyilganda -yangi mavzuga oʻtish qismida amalga oshiriladi.

3. Oʻtilgan mavzuni mustahkamlash maqsad qilib qoʻyilganda-mavzudan soʻng, darsning mustahkamlash qismida amalga oshiriladi.

“Aqliy hujum” metodini qoʻllashdagi asosiy qoidalar:

1. Bildirilgan fikr-gʻoyalar muhokama qilinmaydi va baholanmaydi.
2. Bildirilgan har qanday fikr-gʻoyalar, ular hatto toʻgʻri boʻlmasa ham inobatga olinadi.
3. Har bir taʼlim oluvchi qatnashishi shart.

Quyida “Aqliy hujum” metodining tuzilmasi keltirilgan.

“Aqliy hujum” metodining tuzilmasi

“Aqliy hujum” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Ta’lim oluvchilarga savol tashlanadi va ularga shu savol bo‘yicha o‘z javoblarini (fikr, g‘oya va mulohaza) bildirishlarini so‘raladi;
2. Ta’lim oluvchilar savol bo‘yicha o‘z fikr-mulohazalarini bildirishadi;
3. Ta’lim oluvchilarning fikr-g‘oyalari (magnitafonga, videotasmaga, rangli qog‘ozlarga yoki doskaga) to‘planadi;
4. Fikr-g‘oyalar ma’lum belgilar bo‘yicha guruhlanadi;
5. Yuqorida qo‘yilgan savolga aniq va to‘g‘ri javob tanlab olinadi.

“Aqliy hujum” metodining afzalliklari:

- natijalar baholanmasligi ta’lim oluvchilarda turli fikr-g‘oyalarning shakllanishiga olib keladi;
- ta’lim oluvchilarning barchasi ishtirok etadi;
- fikr-g‘oyalar vizuallashtirilib boriladi;
- ta’lim oluvchilarning boshlang‘ich bilimlarini tekshirib ko‘rish imkoniyati mavjud;
- ta’lim oluvchilarda mavzuga qiziqish uyg‘otadi.

“Aqliy hujum” metodining kamchiliklari:

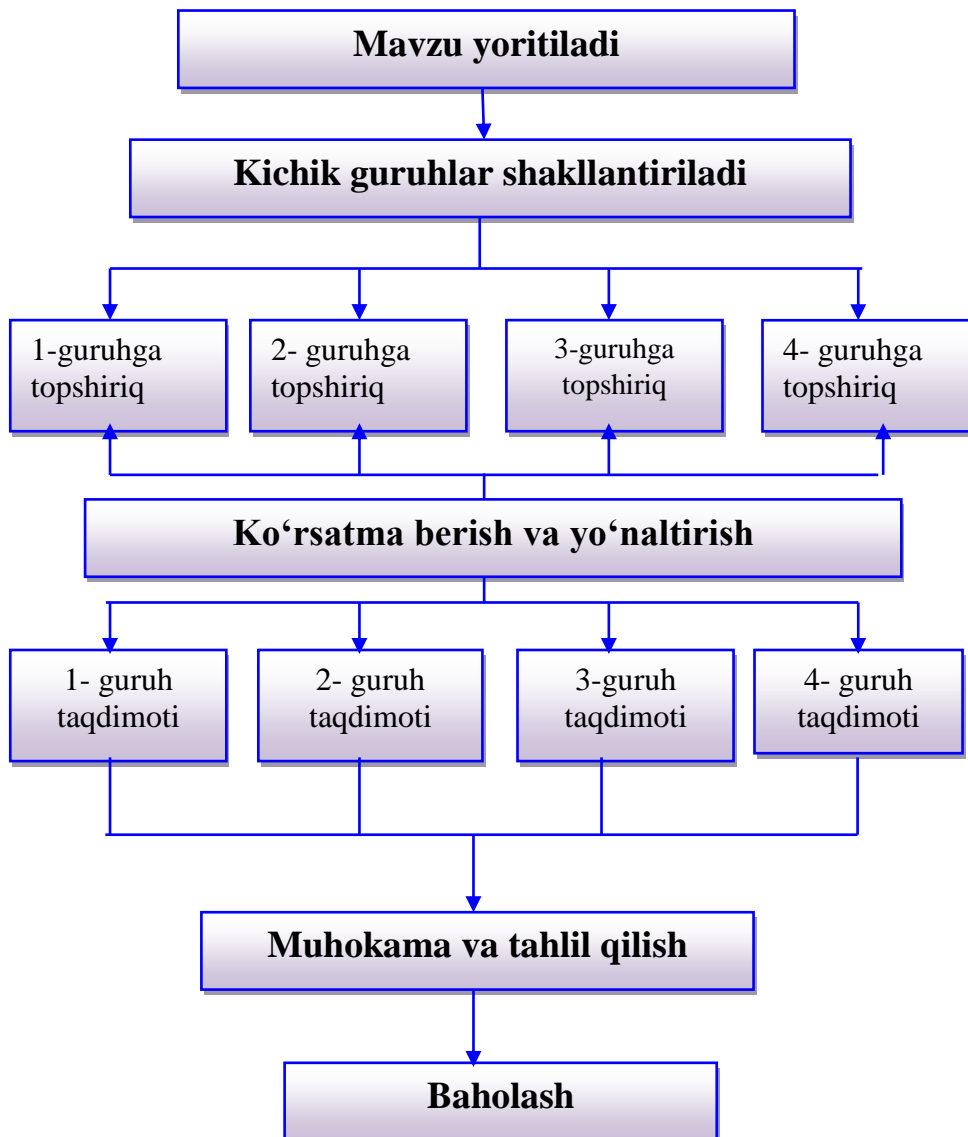
- ta’lim beruvchi tomonidan savolni to‘g‘ri qo‘ya olmaslik;
- ta’lim beruvchidan yuqori darajada eshitish qobiliyatining talab etilishi.

“Kichik guruhlarda ishlash” metodi - ta’lim oluvchilarni faollashtirish maqsadida ularni kichik guruhlarga ajratgan holda o‘quv materialini o‘rganish yoki berilgan topshiriqni bajarishga qaratilgan darsdagi ijodiy ish.

Ushbu metod qo‘llanilganda ta’lim oluvchi kichik guruhlarda ishlab, darsda faol ishtirok etish huquqiga, boshlovchi rolida bo‘lishga, bir-biridan o‘rganishga va turli nuqtai- nazarlarni qadrlash imkoniga ega bo‘ladi.

“Kichik guruhlarda ishlash” metodi qo‘llanilganda ta’lim beruvchi boshqa interfaol metodlarga qaraganda vaqtni tejash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Chunki ta’lim

beruvchi bir vaqtning o'zida barcha ta'lim oluvchilarni mavzuga jalb eta oladi va baholay oladi. Quyida "Kichik guruhlarda ishlash" metodining tuzilmasi keltirilgan.

“Kichik guruhlarda ishlash” metodining tuzilmasi

“Kichik guruhlarda ishlash” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Faoliyat yo‘nalishi aniqlanadi. Mavzu bo‘yicha bir-biriga bog‘liq bo‘lgan masalalar belgilanadi.
2. Kichik guruhlar belgilanadi. Ta‘lim oluvchilar guruhlariga 3-6 kishidan bo‘linishlari mumkin.
3. Kichik guruhlar topshiriqni bajarishga kirishadilar.
4. Ta‘lim beruvchi tomonidan aniq ko‘rsatmalar beriladi va yo‘naltirib turiladi.
5. Kichik guruhlar taqdimot qiladilar.
6. Bajarilgan topshiriqlar muhokama va tahlil qilinadi.
7. Kichik guruhlar baholanadi.

«Kichik guruhlarda ishlash» metodining afzalligi:

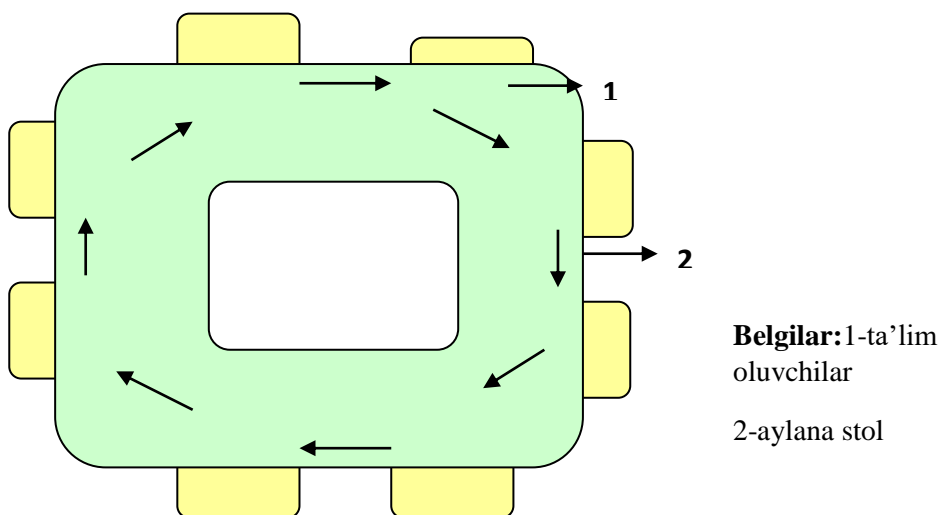
- o‘qitish mazmunini yaxshi o‘zlashtirishga olib keladi;
- muloqotga kirishish ko‘nikmasining takomillashishiga olib keladi;
- vaqtni tejash imkoniyati mavjud;
- barcha ta‘lim oluvchilar jalb etiladi;
- o‘z-o‘zini va guruhlararo baholash imkoniyati mavjud bo‘ladi.

«Kichik guruhlarda ishlash» metodining kamchiliklari:

- ba‘zi kichik guruhlarda kuchsiz ta‘lim oluvchilar bo‘lganligi sababli kuchli ta‘lim oluvchilarning ham past baho olish ehtimoli bor;
- barcha ta‘lim oluvchilarni nazorat qilish imkoniyati past bo‘ladi;
- guruhlararo o‘zaro salbiy raqobatlar paydo bo‘lib qolishi mumkin;
- guruh ichida o‘zaro nizo paydo bo‘lishi mumkin.

“Davra suhbatı” metodi – aylana stol atrofida berilgan muammo yoki savollar yuzasidan ta‘lim oluvchilar tomonidan o‘z fikr-mulohazalarini bildirish orqali olib boriladigan o‘qitish metodidir.

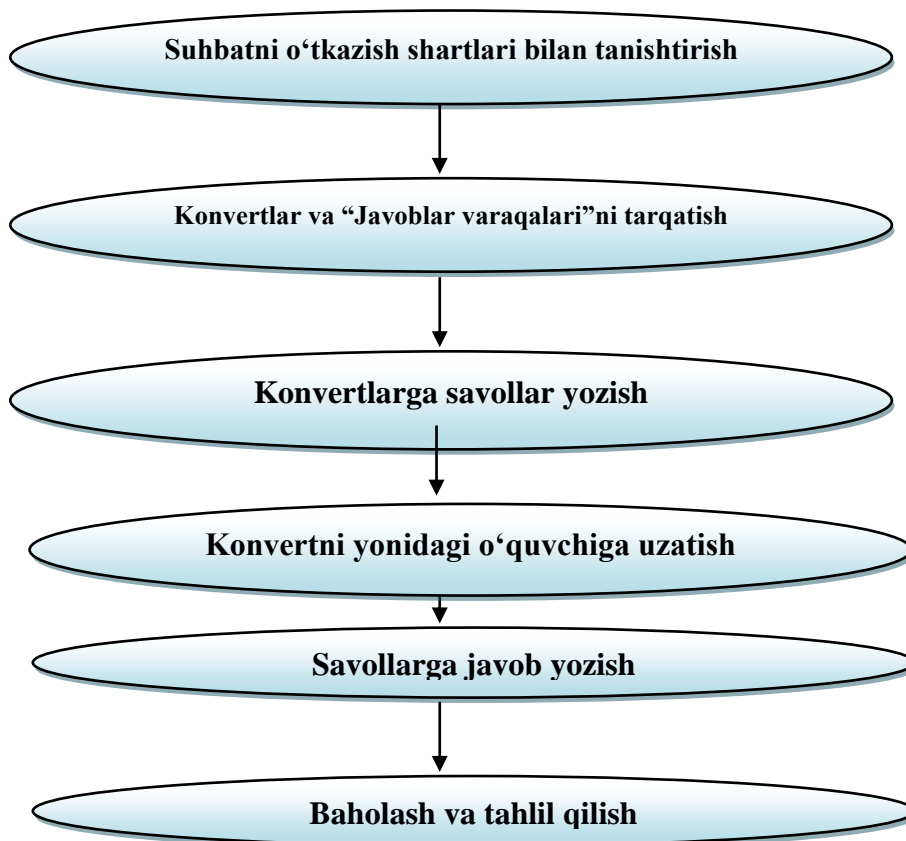
“Davra suhbatı” metodu qo‘llanilganda stol-stullarni doira shaklida joylashtirish kerak. Bu har bir ta‘lim oluvchining bir-biri bilan “ko‘z aloqasi”ni o‘rnatib turishiga yordam beradi. Davra suhbatining og‘zaki va yozma shakllari mavjuddir. Og‘zaki davra suhbatida ta‘lim beruvchi mavzuni boshlab beradi va ta‘lim oluvchilardan ushbu savol bo‘yicha o‘z fikr-mulohazalarini bildirishlarini so‘raydi va aylana bo‘ylab har bir ta‘lim oluvchi o‘z fikr-mulohazalarini og‘zaki bayon etadilar. So‘zlayotgan ta‘lim oluvchini barcha diqqat bilan tinglaydi, agar muhokama qilish lozim bo‘lsa, barcha fikr-mulohazalar tinglanib bo‘lingandan so‘ng muhokama qilinadi. Bu esa ta‘lim oluvchilarning mustaqil fikrlashiga va nutq madaniyatining rivojlanishiga yordam beradi.

Davra stolining tuzilmasi

Yozma davra suhbatida ham stol-stullar aylana shaklida joylashtirilib, har bir ta‘lim oluvchiga konvert qog‘ozi beriladi. Har bir ta‘lim oluvchi konvert ustiga ma‘lum bir mavzu bo‘yicha o‘z savolini beradi va “Javob varaqasi”ning biriga o‘z javobini yozib, konvert ichiga solib qo‘yadi. Shundan so‘ng konvertni soat yo‘nalishi bo‘yicha yonidagi ta‘lim oluvchiga uzatadi. Konvertni olgan ta‘lim oluvchi o‘z javobini “Javoblar varaqasi”ning biriga yozib, konvert ichiga solib qo‘yadi va yonidagi ta‘lim oluvchiga uzatadi. Barcha konvertlar aylana bo‘ylab harakatlanadi. Yakuniy

qismda barcha konvertlar yig'ib olinib, tahlil qilinadi. Quyida “Davra suhbatlari” metodining tuzilmasi keltirilgan

“Davra suhbatlari” metodining tuzilmasi

“Davra suhbatlari” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Mashg'ulot mavzusi e'lon qilinadi.
2. Ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilarni mashg'ulotni o'tkazish tartibi bilan tanishtiradi.
3. Har bir ta'lim oluvchiga bittadan konvert va javoblar yozish uchun guruhda necha ta'lim oluvchi bo'lsa, shunchadan “Javoblar varaqalari”ni tarqatilib, har bir javobni yozish uchun ajratilgan vaqt belgilab qo'yiladi. Ta'lim oluvchi konvertga va “Javoblar varaqalari”ga o'z ismi-sharifini yozadi.
4. Ta'lim oluvchi konvert ustiga mavzu bo'yicha o'z savolini yozadi va “Javoblar varaqasi”ga o'z javobini yozib, konvert ichiga solib qo'yadi.

5. Konvertga savol yozgan ta'lim oluvchi konvertni soat yo'nalishi bo'yicha yonidagi ta'lim oluvchiga uzatadi.

6. Konvertni olgan ta'lim oluvchi konvert ustidagi savolga "Javoblar varaqalari"dan biriga javob yozadi va konvert ichiga solib qo'yadi hamda yonidagi ta'lim oluvchiga uzatadi.

7. Konvert davra stoli bo'ylab aylanib, yana savol yozgan ta'lim oluvchining o'ziga qaytib keladi. Savol yozgan ta'lim oluvchi konvertdagi "Javoblar varaqalari"ni baholaydi.

8. Barcha konvertlar yig'ib olinadi va tahlil qilinadi.

Ushbu metod orqali ta'lim oluvchilar berilgan mavzu bo'yicha o'zlarining bilimlarini qisqa va aniq ifoda eta oladilar. Bundan tashqari ushbu metod orqali ta'lim oluvchilarni muayyan mavzu bo'yicha baholash imkoniyati yaratiladi. Bunda ta'lim oluvchilar o'zlari bergan savollariga guruhdagi boshqa ta'lim oluvchilar bergan javoblarini baholashlari va ta'lim beruvchi ham ta'lim oluvchilarni ob'ektiv baholashi mumkin.

"Davra suhbatı" metodining afzalliklari:

- o'tilgan materialining yaxshi esda qolishiga yordam beradi;
- barcha ta'lim oluvchilar ishtirok etadilar;
- har bir ta'lim oluvchi o'zining baholanishi mas'uliyatini his etadi;
- o'z fikrini erkin ifoda etish uchun imkoniyat yaratiladi.

"Davra suhbatı" metodining kamchiliklari:

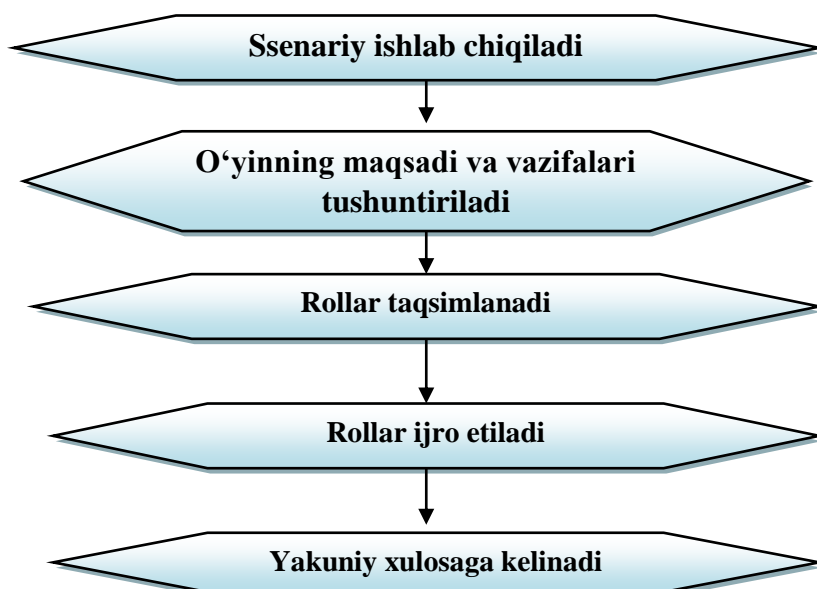
- ko'p vaqt talab etiladi;
- ta'lim beruvchining o'zi ham rivojlangan fikrlash qobiliyatiga ega bo'lishi talab etiladi;
- ta'lim oluvchilarning bilim darajasiga mos va qiziqarli bo'lgan mavzu tanlash talab etiladi.

"Rolli o'yin" metodi-ta'lim oluvchilar tomonidan hayotiy vaziyatning har xil shart-sharoitlarini sahnalashtirish orqali ko'rsatib beruvchi metoddir.

Rolli o‘yinlarning ishbop o‘yinlardan farqli tomoni baholashning olib borilmasligidadir. Shu bilan birga “Rolli o‘yin” metodida ta’lim oluvchilar ta’lim beruvchi tomonidan ishlab chiqilgan ssenariydagi rollarni ijro etish bilan kifoyalanishsa, “Ishbop o‘yin” metodida rol ijro etuvchilar ma’lum vaziyatda qanday vazifalarni bajarish lozimligini mustaqil ravishda o‘zlari hal etadilar.

Rolli o‘yinda ham ishbop o‘yin kabi muammoni yechish bo‘yicha ishtirokchilarning birgalikda faol ish olib borishlari yo‘lga qo‘yilgan. Rolli o‘yinlar ta’lim oluvchilarda shaxslararo muomala malakasini shakllantiradi.

“Rolli o‘yin” metodida ta’lim beruvchi ta’lim oluvchilar haqida oldindan ma’lumotga ega bo‘lishi lozim. Chunki rollarni o‘ynashda har bir ta’lim oluvchining individual xarakteri, xulq-atvori muhim ahamiyat kasb etadi. Tanlangan mavzular ta’lim oluvchilarning o‘zlashtirish darajasiga mos kelishi kerak. Rolli o‘yinlar o‘quv jarayonida ta’lim oluvchilarda motivatsiyani shakllantirishga yordam beradi. Quyida “Rolli o‘yin” metodining tuzilmasi keltirilgan.

“Rolli o‘yin” metodining tuzilmasi

“Rolli o‘yin” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Ta'lim beruvchi mavzu bo'yicha o'yinning maqsad va natijalarini belgilaydi hamda rolli o'yin ssenariysini ishlab chiqadi.

2. O'yinning maqsad va vazifalari tushuntiriladi.

3. O'yinning maqsadidan kelib chiqib, rollarni taqsimlaydi.

4. Ta'lim oluvchilar o'z rollarini ijro etadilar. Boshqa ta'lim oluvchilar ularni kuzatib turadilar.

5. O'yin yakunida ta'lim oluvchilardan ular ijro etgan rolni yana qanday ijro etish mumkinligini izohlashga imkoniyat beriladi. Kuzatuvchi bo'lgan ta'lim oluvchilar o'z yakuniy mulohazalarini bildiradilar va o'yinga xulosa qilinadi.

Ushbu metodni qo'llash uchun ssenariy ta'lim beruvchi tomonidan ishlab chiqiladi. Ba'zi hollarda ta'lim oluvchilarni ham ssenariy ishlab chiqishga jalb etish mumkin. Bu ta'lim oluvchilarning motivatsiyasini va ijodiy izlanuvchanligini oshirishga yordam beradi. Ssenariy maxsus fan bo'yicha o'tilayotgan mavzuga mos ravishda, hayotda yuz beradigan ba'zi bir holatlarni yoritishi kerak. Ta'lim oluvchilar ushbu rolli o'yin ko'rinishidan so'ng o'z fikr-mulohazalarini bildirib, kerakli xulosa chiqarishlari lozim.

“Rolli o'yin” metodining afzallik tomonlari:

- o'quv jarayonida ta'lim oluvchilarda motivatsiya (qiziqish)ni shakllantirishga yordam beradi;
- ta'lim oluvchilarda shaxslararo muomala malakasini shakllantiradi;
- nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llay olishni o'rgatadi;
- ta'lim oluvchilarda berilgan vaziyatni tahlil qilish malakasi shakllanadi.

“Rolli o'yin” metodining kamchilik tomonlari:

- ko'p vaqt talab etiladi;
- ta'lim beruvchidan katta tayyorgarlikni talab etadi;
- ta'lim oluvchilarning o'yinga tayyorgarligi turlicha bo'lishi mumkin;
- barcha ta'lim oluvchilarga rollar taqsimlanmay qolishi mumkin.

“Muammoli vaziyat” metodining tuzilmasi

“Muammoli vaziyat” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Ta’lim beruvchi mavzu bo‘yicha muammoli vaziyatni tanlaydi, maqsad va vazifalarni aniqlaydi. Ta’lim beruvchi ta’lim oluvchilarga muammoni bayon qiladi.

2. Ta’lim beruvchi ta’lim oluvchilarni topshiriqning maqsad, vazifalari va shartlari bilan tanishtiradi.

3. Ta’lim beruvchi ta’lim oluvchilarni kichik guruhlariga ajratadi.

4. Kichik guruhlar berilgan muammoli vaziyatni o‘rganadilar. Muammoning kelib chiqish sabablarini aniqlaydilar va har bir guruh taqdimot qiladi. Barcha taqdimotdan so‘ng bir xil fikrlar jamlanadi.

5. Bu bosqichda berilgan vaqt mobaynida muammoning oqibatlari to‘g‘risida fikr-mulohazalarini taqdimot qiladilar. Taqdimotdan so‘ng bir xil fikrlar jamlanadi.

6. Muammoni yechishning turli imkoniyatlarini muhokama qiladilar, ularni tahlil qiladilar. Muammoli vaziyatni yechish yo‘llarini ishlab chiqadilar.

7. Kichik guruhlar muammoli vaziyatning yechimi bo‘yicha taqdimot qiladilar va o‘z variantlarini taklif etadilar.

8. Barcha taqdimotdan so‘ng bir xil yechimlar jamlanadi. Guruh ta’lim beruvchi bilan birgalikda muammoli vaziyatni yechish yo‘llarining eng maqbul variantlarini tanlab oladi.

“Muammoli vaziyat” metodining afzalliklari:

- ta’lim oluvchilarda mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantiradi;
- ta’lim oluvchilar muammoning sabab, oqibat va yechimlarni topishni o‘rganadilar;
- ta’lim oluvchilarning bilim va qobiliyatlarini baholash uchun yaxshi imkoniyat yaratiladi;
- ta’lim oluvchilar fikr va natijalarni tahlil qilishni o‘rganadilar.

“Muammoli vaziyat” metodining kamchiliklari:

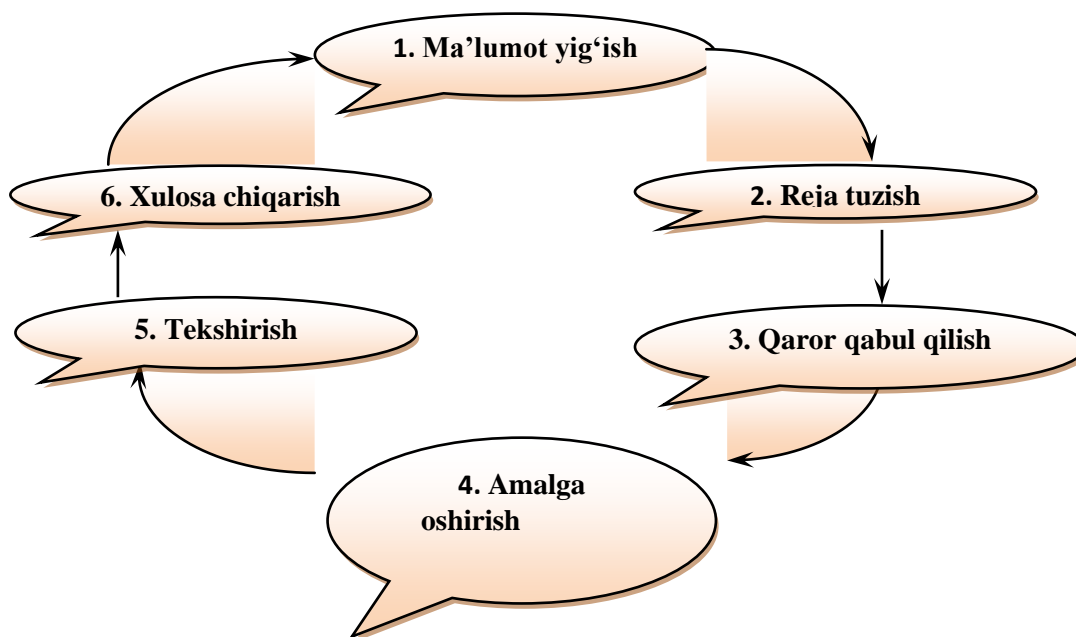
- ta’lim oluvchilarda yuqori motivatsiya talab etiladi;
- qo‘yilgan muammo ta’lim oluvchilarning bilim darajasiga mos kelishi kerak;

- ko‘p vaqt talab etiladi.

“Loyiha” metodi-bu ta‘lim oluvchilarning individual yoki guruhlarda belgilangan vaqt davomida, belgilangan mavzu bo‘yicha axborot yig‘ish, tadqiqot o‘tkazish va amalga oshirish ishlarini olib borishidir. Bu metodda ta‘lim oluvchilar rejalashtirish, qaror qabul qilish, amalga oshirish, tekshirish va xulosa chiqarish va natijalarni baholash jarayonlarida ishtirok etadilar. Loyiha ishlab chiqish yakka tartibda yoki guruh bo‘lishi mumkin, lekin har bir loyiha o‘quv guruhining birgalikdagi faoliyatining muvofiqlashtirilgan natijasidir. Bu jarayonda ta‘lim oluvchining vazifasi belgilangan vaqt ichida yangi mahsulotni ishlab chiqish yoki boshqa bir topshiriqning yechimini topishdan iborat. Ta‘lim oluvchilar nuqtai-nazaridan topshiriq murakkab bo‘lishi va u ta‘lim oluvchilardan mavjud bilimlarini boshqa vaziyatlarda qo‘llay olishni talab qiladigan topshiriq bo‘lishi kerak.

Loyiha o‘rganishga xizmat qilishi, nazariy bilimlarni amaliyotga tadbiiq etishi, ta‘lim oluvchilar tomonidan mustaqil rejalashtirish, tashkillashtirish va amalga oshirish imkoniyatini yarata oladigan bo‘lishi kerak.

Quyidagi chizmada “Loyiha” metodining bosqichlari keltirilgan.

“Loyiha” metodining bosqichlari

“Loyiha” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Professor-o‘qituvchi loyiha ishi bo‘yicha topshiriqlarni ishlab chiqadi. Ta’lim oluvchilar mustaqil ravishda darslik, sxemalar, tarqatma materiallar asosida topshiriqqa oid ma’lumotlar yig‘adilar.

2. Ta’lim oluvchilar mustaqil ravishda ish rejasini ishlab chiqadilar. Ish rejasida ta’lim oluvchilar ish bosqichlarini, ularga ajratilgan vaqt va texnologik ketma-ketligini, material, asbob-uskunalarni rejalashtirishlari lozim.

3. Kichik guruhlar ish rejalarini taqdimot qiladilar. Ta’lim oluvchilar ish rejasiga asosan topshiriqni bajarish bo‘yicha qaror qabul qiladilar. Ta’lim oluvchilar professor-o‘qituvchi bilan birgalikda qabul qilingan qarorlar bo‘yicha erishiladigan natijalarni muhokama qilishadi. Bunda har xil qarorlar taqqoslanib, eng maqbul variant tanlab olinadi. Professor-o‘qituvchi ta’lim oluvchilar bilan birgalikda “Baholash varaqasi”ni ishlab chiqadi.

4. Ta’lim oluvchilar topshiriqni ish rejasi asosida mustaqil ravishda amalga oshiradilar. Ular individual yoki kichik guruhlarda ishlashlari mumkin.

5. Ta’lim oluvchilar ish natijalarini o‘zlarini tekshiradilar. Bundan tashqari kichik guruhlar bir-birlarining ish natijalarini tekshirishga ham jalb etiladilar. Tekshiruv natijalarini “Baholash varaqasi”da qayd etiladi. Ta’lim oluvchi yoki kichik guruhlar hisobot beradilar. Ish yakuni quyidagi shakllarning birida hisobot qilinadi: og‘zaki hisobot; materiallarni namoyish qilish orqali hisobot; loyiha ko‘rinishidagi yozma hisobot.

6. Professor-o‘qituvchi va ta’lim oluvchilar ish jarayonini va natijalarni birgalikda yakuniy suhbat davomida tahlil qilishadi. O‘quv amaliyoti mashg‘ulotlarida erishilgan ko‘rsatkichlarni me’yoriy ko‘rsatkichlar bilan taqqoslaydi. Agarda me’yoriy ko‘rsatkichlarga erisha olinmagan bo‘lsa, uning sabablari aniqlanadi.

Professor-o‘qituvchi “Loyiha” metodini qo‘llashi uchun topshiriqlarni ishlab chiqishi, loyiha ishini dars rejasiga kiritishi, topshiriqni ta’lim oluvchilarning imkoniyatlariga moslashtirib, ularni loyiha ishi bilan tanishtirishi, loyihalash jarayonini kuzatib turishi va topshiriqni mustaqil bajara olishlarini ta’minlanishi lozim.

“Loyiha” metodini amalga oshirishning uch xil shakli mavjud:

- yakka tartibdagi ish;
- kichik guruhiy ish;
- jamoa ishi.

III. NAZARIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI

1-MA‘RUZA. O‘RTA MAXSUS TA‘LIM TIZIMIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN SO‘NGGI ISLOHOTLAR.

1. Tizimli boshqaruv va me‘yoriy-huquqiy asoslar
2. Ta‘lim mazmuni va metodikasini modernizatsiya qilish
3. Kadrlar salohiyati va moddiy-texnik baza

O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasida o‘rta maxsus ta‘lim tizimi muhim o‘rin tutadi va bu sohadagi islohotlar davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Hozirgi kunda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar nafaqat ta‘lim mazmuni va metodikasini yangilashga, balki butun tizimning boshqaruv tamoyillari, moliyalashtirish mexanizmlari, kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini tubdan o‘zgartirishga qaratilgan. Ushbu islohotlarning asosiy maqsadi zamonaviy mehnat bozoriga mos keladigan yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash, ta‘lim sifatini xalqaro standartlar darajasiga ko‘tarish va mamlakatning iqtisodiy raqobatbardoshligini oshirishdan iborat.

Islohotlarning nazariy-metodologik asoslari jahon tajribasining eng yaxshi namunalari, xalqaro ta‘lim standartlari va milliy xususiyatlar uyg‘unligi printsipiga qurilgan. Bu jarayonda kompetensiyaviy yondashuv, amaliyotga yo‘naltirilgan ta‘lim, dual ta‘lim elementlari, raqamlashtirish va innovatsion pedagogik texnologiyalar keng joriy etilmoqda. Islohotlar doirasida ta‘limning barcha bosqichlarida izchillik ta‘minlanmoqda va o‘rta maxsus ta‘limning oliy ta‘lim hamda mehnat bozori bilan uzviy bog‘lanishi mustahkamlanmoqda.

Ta‘lim tizimini boshqarishdagi o‘zgarishlar markazlashgan va hududiy boshqaruv tamoyillari o‘rtasida muvozanatni ta‘minlashga qaratilgan. Yangi boshqaruv modeli ta‘lim muassasalarining akademik va moddiy-texnik mustaqilligini kengaytirish bilan birga, natijalar uchun javobgarlikni kuchaytiradi. Hududiy boshqaruv organlari mahalliy iqtisodiyot ehtiyojlarini ta‘lim dasturlariga aks ettirishda ko‘proq vakolatlarga ega bo‘lmoqda. Shu bilan birga, milliy standartlar va sifat kafolatlari barcha hududlarda bir xil darajada ta‘minlanishi nazorat qilinmoqda.

Me'yoriy-huquqiy bazaning takomillashtirilishi islohotlarning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ta'lim faoliyatini tartibga soluvchi qonun va qonun osti hujjatlar zamonaviy talablar asosida qayta ishlanmoqda. Yangi me'yoriy-huquqiy hujjatlar ta'lim muassasalarining faoliyat yuritish tartibini soddalashtiradi, byurokratik to'siqlarni kamaytiradi va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ta'lim xizmatlari ko'rsatishda raqamli texnologiyalardan foydalanish, elektron hujjat oboroti va onlayn xizmatlar tizimi joriy etilmoqda.

Kasbiy yo'naltirish tizimini rivojlantirish yoshlarning to'g'ri kasb tanlashida muhim rol o'ynaydi. Yangi kasbiy yo'naltirish modeli faqat targ'ibot faoliyati bilan cheklanmaydi, balki psixologik diagnostika, qiziqish va qobiliyatlarni aniqlash, mehnat bozori tahlili, karyera rejalashtirish kabi keng qamrovli xizmatlarni o'z ichiga oladi. Kasbiy yo'naltirish markazlari zamonaviy diagnostik vositalar va malakali mutaxassislar bilan ta'minlanmoqda. Ushbu tizim orqali har bir yosh o'z imkoniyatlari va qiziqishlariga mos kasbni tanlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ta'lim mazmunini yangilash jarayonida kompetensiyaviy yondashuv asosiy tamoyil sifatida qabul qilingan. Bu yondashuv ta'limning maqsadini "bilim berish"dan "kasbiy faoliyatga tayyorlash"ga o'zgartiradi. Yangi o'quv rejalari va dasturlari mehnat funksiyalari tahlili asosida ishlab chiqilmoqda va ularda nazariy bilim amaliy ko'nikmalar bilan uzviy bog'lanadi. Kompetensiyalar umumkasbiy va maxsus kasbiy guruhlarga ajratilgan holda aniq belgilanadi va har bir kompetensiyaning shakllanish darajasini baholash mezonlari ishlab chiqiladi.

Dual ta'lim tizimini joriy etish amaliy tayyorgarlik sifatini tubdan oshirmoqda. Bu tizimda o'quvchilar vaqtining ma'lum qismini ishlab chiqarish muhitida o'tkazadilar va real ish jarayonlarida ishtirok etadilar. Korxonalar bilan tuzilgan hamkorlik shartnomalari o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini shakllantirish, zamonaviy texnologiyalar bilan tanishish va ish madaniyatini o'zlashtirish imkoniyatlarini beradi. Dual ta'lim dasturlari ish beruvchilarning bevosita ishtiroki bilan ishlab chiqiladi va muntazam yangilanib turadi.

Raqamlashtirish jarayoni ta'limning barcha sohalarini qamrab olmoqda. Elektron ta'lim resurslari, virtual laboratoriyalar, simulyatorlar va interaktiv o'quv

dasturlari joriy etilmoqda. Raqamli texnologiyalar nafaqat o'qitish sifatini oshiradi, balki o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim imkoniyatlarini ham yaratadi. Ta'lim jarayonini boshqarish tizimlari o'quvchilarning o'zlashtirish dinamikasini kuzatish va o'qitish strategiyasini moslashtirishga yordam beradi.

Baholash tizimining takomillashtirilishi ta'lim sifatini oshirishning muhim vositasi hisoblanadi. Yangi baholash tizimi nafaqat bilimni, balki amaliy ko'nikmalar va kompetensiyalarni ham hisobga oladi. Portfolio, loyihalar, amaliy topshiriqlar, kasbiy sinovlar kabi turli baholash usullari qo'llanilmoqda. Baholashning shaffofligi va obyektivligi ta'minlanmoqda, o'quvchilar o'z natijalarini tahlil qilish va yaxshilash yo'llarini aniqlash imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

Pedagog kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimi ham sezilarli o'zgarishlarga uchradi. O'qituvchilardan nafaqat o'z fanini yaxshi bilish, balki zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash, raqamli vositalardan foydalanish, amaliy faoliyat bilan bog'liq bo'lish talab qilinmoqda. Malaka oshirish kurslari muntazam ravishda tashkil etilib, o'qituvchilarning uzluksiz professional rivojlanishi ta'minlanmoqda. Pedagog kadrlarning moddiy ragbatlantirish tizimi ham yaxshilanmoqda.

Ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash katta hajmdagi investitsiyalarni talab qilmoqda. Zamonaviy laboratoriyalar, ustaxonalar, o'quv poligonlari va axborot-resurs markazlari barpo etilmoqda. Texnologik jihozlar muntazam yangilanib turilmoqda va haqiqiy ishlab chiqarish sharoitlariga maksimal darajada yaqinlashtirilmoqda. Kutubxonalar zamonaviy axborot texnologiyalari bilan jihozlanmoqda va elektron resurslar fondi kengaytirilmoqda.

Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim yo'nalishi hisoblanadi. Chet ellik ta'lim muassasalari, xalqaro tashkilotlar va fondlar bilan hamkorlik o'rnatilmoqda. O'qituvchi va o'quvchi almashish dasturlari, qo'shma ta'lim dasturlari, xalqaro sertifikatlash tizimi kabi shakllarda hamkorlik amalga oshirilmoqda. Bu jarayon milliy ta'lim tizimini jahon andozalariga yaqinlashtiradi va bitiruvchilarning xalqaro mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshiradi.

Sifat menejmenti tizimini joriy etish ta'lim jarayonining barcha bosqichlarida sifatni ta'minlash va nazorat qilishga xizmat qiladi. Ichki va tashqi audit tizimlari, sifat ko'rsatkichlarini monitoring qilish, o'quvchilar va ish beruvchilar fikrini o'rganish kabi mexanizmlar orqali ta'lim sifati doimiy nazorat ostida tutiladi. Sifat menejmenti tizimi ta'lim muassasalarining uzluksiz takomillashuvini ta'minlaydi va xalqaro standartlarga javob berish qobiliyatini oshiradi.

Ushbu keng ko'lamli islohotlar natijasida O'zbekiston o'rta maxsus ta'lim tizimi zamonaviy talablarga javob beradigan, amaliyotga yo'naltirilgan va mehnat bozori ehtiyojlariga mos keladigan tizimga aylanmoqda. Islohotlarning samaradorligi bitiruvchilarning yuqori bandlik ko'rsatkichlari, ularning kasbiy faoliyatdagi muvaffaqiyatlari va iqtisodiyotga qo'shadigan hissasi bilan o'lchanadi.

Nazorat savollari

1. Mustaqillikka erishganidan so'ng, O'zbekiston oldida qanday dolzarb va mas'uliyatli vazifalar turgan edi?
2. O'zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov yangi jamiyat qurish uchun qaysi besh tamoyilni asoslab bergan edi?
3. Yangi O'zbekiston konsepsiyasining asosiy mazmuni va tamoyillari nimalardan iborat?
4. "O'zbekiston – 2030" strategiyasi mamlakatning qaysi sohalarida rivojlanishni maqsad qilgan?
5. Strategiya, siyosat va taktikani ajratib beruvchi asosiy farq nima?
6. Davlatning strategik maqsadlari nima bilan amalga oshirilishi nazarda tutilgan?
7. Strategiyani amalga oshirish jarayonidagi asosiy xavflar nimalardan iborat?
8. Parlament nazoratini kuchaytirish uchun qaysi yangi tartiblar joriy etildi?

2-MAVZU: TA'LIM TASHKILOTLARIDA HUQUQBUZARLIKLARNING OLDINI OLISH VA TARBIYAVIY MUHITNI MUSTAHKAMLASH.

1. Profilaktik ishlar va huquqiy tarbiya tizimi

2. Tarbiyaviy muhit va axloqiy-ma'naviy tarbiya

3. Hamkorlik tizimlari va monitoring mexanizmlari

Ta'lim tashkilotlarida huquqbuzarliklarning oldini olish va ijobiy tarbiyaviy muhitni yaratish zamonaviy ta'lim tizimining eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Ta'lim muassasalari nafaqat bilim va ko'nikmalar beruvchi o'ringa aylanishi, balki yoshlarning axloqiy-ma'naviy shakllanishi, huquqiy madaniyatining rivojlanishi va fuqarolik fazilatlarini egallashiga xizmat qiluvchi muhit bo'lishi zarur. Huquqbuzarliklarning oldini olish tizimi profilaktik choralar, tarbiyaviy ta'sir mexanizmlari va ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlash dasturlarining murakkab majmuasini o'z ichiga oladi. Ushbu jarayonning samaradorligi ta'lim jamoasining barcha a'zolari - rahbariyat, o'qituvchilar, o'quvchilar, ota-onalar va jamoa vakillari - orasidagi uzviy hamkorlikka bog'liq.

Huquqbuzarliklarning kelib chiqish sabablari ko'p qirrali bo'lib, ular orasida ijtimoiy-iqtisodiy omillar, oilaviy muhit, shaxsning psixologik xususiyatlari, ta'lim jarayonidagi kamchiliklar va jamiyatdagi umumiy axloqiy-huquqiy madaniyat darajasi muhim o'rin tutadi. Ijtimoiy-iqtisodiy omillar orasida oilalarning moddiy ahvoli, ota-onalarning bandlik darajasi, yashash sharoiti va ijtimoiy muhit ta'siri katta ahamiyat kasb etadi. Oilaviy muhit omillari esa ota-onalar orasidagi munosabatlar, bolalar tarbiyasiga e'tibor darajasi, oiladagi ma'naviy qadriytlar tizimi va bolalarga bo'lgan pedagogik yondashuv bilan bog'liq. Shaxsning psixologik xususiyatlari temperament, xarakter, qobiliyat va qiziqishlar tizimini o'z ichiga oladi va bularning noto'g'ri shakllanishi huquqbuzarlik xatti-harakatlarining paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin.

Ta'lim tashkilotlarida huquqbuzarliklarning turlari va ularning tavsiflari turli xil ko'rinishlarga ega bo'lib, ular orasida o'quv intizomini buzish, agressiv xatti-harakatlar, zararli odatlarning tarqalishi, mulkiy huquqbuzarliklar va axloqiy normalarni buzish asosiy o'rinni egallaydi. O'quv intizomini buzish darslardan sababsiz qolish, o'quv vazifalarini bajarmaslik, o'qituvchi va boshqaruv xodimlariga

nisbatan noadab munosabat namoyon etish kabi ko‘rinishlarda namoyon bo‘ladi. Agressiv xatti-harakatlar jismoniy va psixologik zo‘ravonlik, haqorat qilish, tahdid qilish va kurashuvchi guruhlarning paydo bo‘lishi shaklida kuzatiladi. Zararli odatlarning tarqalishi chekish, spirtli ichimliklar iste‘moli, narkotik moddalar bilan tanishish va ularni yoyish kabi xavfli tendentsiyalarni o‘z ichiga oladi.

Profilaktik ishlarning tashkil etilishi huquqbuzarliklarning oldini olishda asosiy yo‘nalish hisoblanadi va u uch darajali tizim ko‘rinishida amalga oshiriladi. Birlamchi profilaktika barcha o‘quvchilar bilan olib boriladigan umumiy tarbiyaviy ishlarni, huquqiy ta‘lim dasturlarini, axloqiy-ma‘naviy tarbiya tadbirlarini va ijobiy muhit yaratish bo‘yicha faoliyatni qamrab oladi. Ikkilamchi profilaktika xavf guruhi o‘quvchilari bilan individual va guruhli ishlarni, ularning ijtimoiy moslashuvini qo‘llab-quvvatlash dasturlarini va maxsus pedagogik ta‘sir choralari o‘z ichiga oladi. Uchinchi darajali profilaktika esa allaqachon huquqbuzarlik sodir etgan o‘quvchilar bilan qayta tarbiyalash, ijtimoiy rehabilitatsiya va takroriy huquqbuzarliklarning oldini olish bo‘yicha maxsus dasturlarni amalga oshirishga qaratilgan.

Tarbiyaviy muhitning tarkibiy qismlari va ularning o‘zaro ta‘siri ta‘lim tashkilotining ichki atmosferasini shakllantiradi va bu muhitning sifati bevosita o‘quvchilarning xatti-harakatlariga ta‘sir ko‘rsatadi. Moddiy muhit ta‘lim binolarining holati, jihozlanganlik darajasi, estetik jihatlar, xavfsizlik va gigiyenik talablarning bajarilishini o‘z ichiga oladi. Ijtimoiy muhit o‘quvchilar, o‘qituvchilar va boshqa xodimlar o‘rtasidagi munosabatlar tizimi, kommunikatsiya madaniyati, o‘zaro hurmat va ishonch muhitini yaratish bilan bog‘liq. Ma‘naviy muhit ta‘lim tashkilotida hukmron bo‘lgan qadriytlar tizimi, an‘analar, marosimlar va ma‘naviy atmosferani aks ettiradi. Psixologik muhit esa o‘quvchilarning hissiy holati, motivatsiya darajasi, o‘zini xavfsiz his qilish va shaxsiy rivojlanish imkoniyatlari bilan tavsiflanadi.

Huquqiy tarbiya va huquqiy madaniyatni shakllantirish tizimi o‘quvchilarning qonun va tartib-qoidalarga hurmatli munosabat ko‘rsatish, o‘z huquqlari va majburiyatlarini bilish, fuqarolik mas‘uliyati hissini rivojlantirish maqsadlarini ko‘zlaydi. Huquqiy ta‘lim dasturlari o‘quvchilarning yosh xususiyatlari va intellektual rivojlanish darajasiga mos ravishda tuziladi va nazariy bilim bilan amaliy vaziyatlar

tahlilini uyg'unlashtiradi. Huquqiy ma'lumotlar berish jarayonida interaktiv usullar, o'yin elementlari, haqiqiy hayotdan misollar va o'quvchilar tajribasiga asoslangan vaziyatlar keng qo'llaniladi. Huquqiy madaniyatning shakllanishi nafaqat qonunlarni bilish, balki ularni ich-ichidan qabul qilish va kundalik hayotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishni talab qiladi.

Axloqiy-ma'naviy tarbiya dasturlari shaxsning qadriytlar tizimini shakllantirish, axloqiy me'yorlarni o'zlashtirish va ma'naviy fazilatlarni rivojlantirishga qaratilgan holda tuziladi. Bu dasturlarning asosida insonparvarlik, adolat, halollik, mehr-oqibat, vatanparvarlik, mehnatsevarlik kabi umumbashariy va milliy qadriytlar yotadi. Axloqiy tarbiyaning samaradorligi o'qituvchilarning shaxsiy namunasi, ta'lim jarayonida axloqiy vaziyatlarning yaratilishi va o'quvchilarning ma'naviy faoliyatga jalb etilishiga bog'liq. Ma'naviy tarbiya ishlarida milliy madaniyat, tarix, adabiyot va san'atdan keng foydalaniladi, bu esa o'quvchilarda milliy o'zligini anglash va madaniy merosga hurmat tuyg'ularini rivojlantiradi.

Psixologik xizmat va maslahat berish tizimi ta'lim tashkilotlarida o'quvchilarning psixologik sog'ligini saqlash, muammoli vaziyatlarda yordam berish va shaxsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash maqsadlarini amalga oshiradi. Psixologik xizmat o'quvchilarning individual xususiyatlarini o'rganish, moslashuv qiyinchiliklarini aniqlash, konflikt vaziyatlarini hal etish va stressli holatlardan chiqishga yordam berish bo'yicha faoliyat yuritadi. Maslahat berish jarayonida psixolog o'quvchilar bilan individual va guruhli suhbatlar o'tkazadi, ularning ichki muammolarini aniqlashga va yechimini topishga yordam beradi. Psixologik ta'sirning zamonaviy usullari orasida art-terapiya, o'yin terapiyasi, guruhli psixoterapiya va kognitiv-xulq-atvor terapiyasi keng qo'llaniladi.

Ota-onalar va jamoatchilik bilan hamkorlik tizimi ta'lim tashkilotlarining tarbiyaviy faoliyatini kuchaytirish va huquqbuzarliklarning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Ota-onalar bilan hamkorlik oilalarda tarbiyaviy ishlarni kuchaytirish, bolalar bilan munosabatlarni yaxshilash va oilaviy muammolarni hal etishga yordam berish yo'nalishlarini qamrab oladi. Jamoatchilik bilan hamkorlik mahalla qo'mitalalari, fuqarolik jamiyati tashkilotlari, diniy muassasalar va boshqa ijtimoiy institutlar bilan

birgalikda amalga oshiriladigan tarbiyaviy tadbirlarni o'z ichiga oladi. Bu hamkorlik o'quvchilar uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi, ularning ijtimoiy faolligini oshiradi va jamiyat hayotiga faol kirishib borishlariga yordam beradi.

Monitoring va baholash tizimi huquqbuzarliklarning oldini olish ishlarining samaradorligini o'lchash va tarbiyaviy muhitning holatini doimiy kuzatish maqsadida tashkil etiladi. Monitoring jarayonida o'quvchilarning xatti-harakatlari dinamikasi, huquqbuzarliklar statistikasi, tarbiyaviy tadbirlarning ta'siri va muhit o'zgarishlari muntazam kuzatilib boriladi. Baholash tizimi sifat va miqdoriy ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi va turli manbalardan olingan ma'lumotlarni tahlil qilishga asoslanadi. Monitoring natijalari asosida tarbiyaviy ishlarining yo'nalishi aniqlanadi, yangi usul va vositalar joriy etiladi va mavjud dasturlar takomillashtiriladi.

Ta'lim tashkilotlarida huquqbuzarliklarning oldini olish va tarbiyaviy muhitni mustahkamlash murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u barcha ishtirokchilarning uzviy hamkorligi, tizimli yondashuv va uzluksiz takomillashtirishni talab qiladi. Ushbu ishlarining samaradorligi ta'lim tashkilotlarining ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi va yoshlarning sog'lom rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Nazorat savollari

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoevning ma'naviyat va ma'rifatga oid qarashlari qaysi asarlarda va nutqlarda keng yoritilgan?
2. O'zbek jadidchiligining ma'naviy yuksalishdagi roli qanday ahamiyat kasb etadi va bu mavzu Prezident tomonidan qanday talqin etilgan?
3. Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini takomillashtirish bo'yicha 2021 yil 26 martdagi qarorda qaysi chora-tadbirlar belgilangan?
4. Mamlakatimizda yoshlar huquqlarini himoya qilish va ularni ijtimoiy-iqtisodiy sohalarda qo'llab-quvvatlashga qaratilgan qanday muhim qonunlar va dasturlar amalga oshirilgan?
5. "O'zbekiston 2030" strategiyasining yoshlar va sport yo'nalishidagi asosiy maqsad va vazifalari nimalardan iborat?

6. O‘zbekiston Respublikasida yoshlar orasida sog‘lom turmush tarzini keng tatbiq etish uchun qanday chora-tadbirlar ko‘rilmogda?
7. Mutafakkirlarimizning ma‘naviy merosi yoshlar tarbiyasida qanday rol o‘ynaydi?
8. “Yosh kitobxon” tanlovi va uning yoshlar ma‘naviy olamini boyitishdagi ahamiyati haqida nima deya olasiz?
9. Televidenie va radio kanallaridagi badiiy kengashlar faoliyati qanday masalalarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi?
10. Global axborotlashuv jarayonining salbiy ta'sirlari haqida qanday xavf-xatarlar mavjud va ular yoshlarimizga qanday ta'sir ko'rsatishi mumkin?
11. “Rangli inqiloblar”ni amalga oshirishda axborot omilining rolini qanday baholaysiz va bundan himoyalanih uchun qanday chora-tadbirlar kerak?

1-AMALIY MASHG‘ULOT:

INKLYUZIV TA’LIMNING NAZARIY ASOSLARI VA HUQUQIY KAFOLATLARI

- 1. Inklyuziv ta'limning nazariy-metodologik asoslari**
- 2. Huquqiy kafolatlar va me'yoriy-huquqiy baza**

3. Davlat kafolatlari va sifat ta'minlash tizimlari

Inklyuziv ta'lim zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim tamoyillaridan biri bo'lib, barcha bolalar, ularning individual xususiyatlari, imkoniyatlari va ehtiyojlaridan qat'iy nazar, sifatli ta'lim olish huquqiga egaligini ta'kidlaydi. Bu yondashuv ta'limda tenglik, adolat va inson qadr-qimmatiga hurmat tamoyillari asosida qurilgan bo'lib, har bir bolaning o'ziga xos imkoniyatlari va rivojlanish ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi. Inklyuziv ta'limning nazariy asoslari pedagogika, psixologiya, sotsiologiya va huquq fanlarining yutuqlarini birlashtirgan holda shakllantirilgan va u nafaqat maxsus ehtiyojli bolalarni umumiy ta'lim tizimiga jalb etish, balki barcha o'quvchilar uchun qulay va samarali ta'lim muhitini yaratish maqsadini ko'zlaydi.

Inklyuziv ta'limning tarixiy rivojlanishi va nazariy shakllanishi XX asrning ikkinchi yarmida boshlangan va bir necha bosqichlardan o'tgan. Dastlabki bosqichda maxsus ta'lim tizimi alohida maktablar va maxsus sinflarda tashkil etilgan bo'lib, bu yondashuv segregatsiya deb atalgan. Keyinchalik integratsiya g'oyasi paydo bo'ldi, bu yerda maxsus ehtiyojli bolalar umumiy maktablarga joylashtirilgan, ammo maxsus yordam va moslashuv choralari yetarli darajada ta'minlanmagan. Haqiqiy inklyuziv yondashuv esa 1990-yillardan boshlab rivojlana boshladi va bu jarayonning asosida barcha bolalarning ta'lim olish huquqi tengligini tan olish va ta'lim tizimini har bir bolaning ehtiyojlariga moslashtirishni nazarda tutuvchi yangi paradigma yotadi.

Inklyuziv ta'limning nazariy-metodologik asoslari bir necha asosiy tamoyillarga qurilgan bo'lib, ular orasida umumiylik tamoyili, moslashuvchanlik tamoyili, qo'llab-quvvatlash tamoyili va hamkorlik tamoyili muhim o'rin tutadi. Umumiylik tamoyili barcha bolalarning birgalikda ta'lim olish huquqiga egaliligini va hech kimni chetlatmaslik zarurligini anglatadi. Bu tamoyil ta'limning demokratik xarakterini ta'kidlaydi va ijtimoiy adolatni ta'minlashga xizmat qiladi. Moslashuvchanlik tamoyili ta'lim tizimining har bir bolaning individual ehtiyojlariga mos ravishda o'zgarishi va rivojlanishini nazarda tutadi. Bu faqat maxsus ehtiyojli bolalar uchun emas, balki turli xil o'rganish uslublariga ega bo'lgan barcha o'quvchilar uchun zarur.

Qo'llab-quvvatlash tamoyili har bir o'quvchining o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon etishi uchun zarur bo'lgan barcha turdagi yordamni ta'minlashni anglatadi. Bu yordam pedagogik, psixologik, tibbiy, ijtimoiy va texnik ko'rinishlar olishi mumkin. Qo'llab-quvvatlash faqat muammoli vaziyatlarda emas, balki doimiy ravishda amalga oshirilishi va har bir bolaning rivojlanish jarayonini faol qo'llab-quvvatlashi kerak. Hamkorlik tamoyili ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari - o'qituvchilar, ota-onalar, o'quvchilar, mutaxassislar va boshqaruv organlari - orasida samarali hamkorlikni ta'minlashni nazarda tutadi. Bu hamkorlik bolalarning ta'lim muvaffaqiyati uchun muhim shart hisoblanadi.

Inklyuziv ta'limning psixologik asoslari har bir bolaning rivojlanish imkoniyatlari va o'rganish qobiliyati borligini ta'kidlaydi. L.S.Vigotskiyning yaqin rivojlanish zonasi nazariyasi inklyuziv ta'limning muhim nazariy asosi hisoblanadi. Bu nazariyaga ko'ra, har bir bola o'z darajasida rivojlanish imkoniyatiga ega va to'g'ri pedagogik yordam bilan o'z potentsialini ro'yobga chiqarishi mumkin. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, turli imkoniyatlarga ega bolalarning birgalikda ta'lim olishi barcha tomonlar uchun foydali bo'ladi - maxsus ehtiyojli bolalar ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradilar, oddiy bolalar esa hamdardlik, sabr-toqat va boshqalarga yordam berish fazilatlarini egallaydilar.

Pedagogik asoslari nuqtai nazaridan inklyuziv ta'lim o'qitishning differensiallashgan va individuallashgan yondashuvlariga tayanadi. Differensiatsiya turli imkoniyatlarga ega o'quvchilar uchun turli xil o'qitish usullari, materiallar va baholash tizimlarini qo'llashni anglatadi. Individualizatsiya esa har bir o'quvchining shaxsiy xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi. Zamonaviy pedagogika inklyuziv muhitda samarali bo'lgan ko'plab o'qitish metodlari va texnologiyalarini ishlab chiqdi, masalan, kooperativ o'rganish, loyiha usuli, o'yin texnologiyalari va multimedia vositalari.

Sotsiologik jihatdan inklyuziv ta'lim ijtimoiy integratsiya va ijtimoiy kohezianing kuchaytirish vositasi sifatida qarash mumkin. Ta'limda inklyuzivni amalga oshirish orqali jamiyat o'z a'zolarining har biriga nisbatan mas'uliyatni namoyon etadi va

ijtimoiy farqlarni kamaytirishga yordam beradi. Inklyuziv ta'lim bolalarni katta jamiyatdagi hayotga tayyorlaydi, chunki haqiqiy hayot turli xil odamlardan iborat bo'lib, maktab muhiti bu xilma-xillikni aks ettirishi kerak. Sotsiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limda qatnashgan bolalar kattalar bo'lganda ko'proq ijtimoiy faol bo'ladilar va turli xil odamlar bilan ishlash ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Xalqaro huquqiy hujjatlar inklyuziv ta'limning huquqiy asosini tashkil etadi va bu sohada eng muhim hujjat "Nogironlar huquqlari to'g'risida"gi Konventsiya hisoblanadi. Ushbu konventsiya ta'lim huquqining universal xarakterini ta'kidlaydi va davlatlardan inklyuziv ta'lim tizimini ta'minlashni talab qiladi. Konventsiya bo'yicha davlatlar barcha darajadagi ta'limda inklyuziyani ta'minlashi, maxsus ehtiyojli shaxslarni chetlatmaslik va ular uchun zarur qo'llab-quvvatlashni ta'minlash majburiyatini oladilar. YuNESKO bayonoti va amal qilish asoslari ham inklyuziv ta'limning rivojlanishida muhim rol o'ynagan va "Ta'lim barchasi uchun" tamoyilini e'lon qilgan.

Milliy qonunchilik tizimida inklyuziv ta'limning o'rni tobora mustahkamlab borilmoqda. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi ta'lim olish huquqining universal xarakterini belgilaydi va hech kimni kamsitmay, barcha fuqarolar uchun ta'lim imkoniyatlarining teng bo'lishini kafolatlaydi. "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va "Bolalar huquqlarini kafolatlash to'g'risida"gi qonun inklyuziv ta'limning huquqiy asoslarini yaratadi va davlat ta'lim tizimidagi barcha bolalarning ehtiyojlarini qondirish majburiyatini oladi. Maxsus ta'lim to'g'risidagi me'yoriy hujjatlar inklyuziv muhitda ta'lim berish tartib va sharoitlarini belgilaydi.

Ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning huquqiy mexanizmlari qator muhim elementlarni o'z ichiga oladi.

Birinchidan, ta'lim muassasalari barcha bolalarni qabul qilish va ularni kamsitmaslik majburiyatini oladilar.

Ikkinchidan, har bir maxsus ehtiyojli bola uchun individual ta'lim rejasi ishlab chiqilishi va uni amalga oshirish uchun zarur sharoitlar yaratilishi shart. **Uchinchi**dan, ta'lim jarayonini olib borish uchun maxsus bilimga ega o'qituvchilar tayyorlash va mavjudlarini qayta tayyorlash zarur.

To'rtinchidan, ta'lim muassasasi arxitektura jihatidan barcha bolalar uchun qulay bo'lishi va zarur texnik vositalar bilan ta'minlanishi kerak.

Inklyuziv ta'limni amalga oshirishda davlat kafolatlari va majburiyatlari keng qamrovli bo'lib, moliyaviy, kadrlar, moddiy-texnik va metodik qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi. Davlat inklyuziv ta'limning moliyaviy ta'minlanishiga javobgar bo'lib, maxsus ehtiyojli bolalarning ta'limi uchun qo'shimcha xarajatlarni o'z zimmasiga oladi. Bu xarajatlar maxsus o'qituvchilar maoshi, yordam beruvchi xodimlar, maxsus o'quv materiallari, texnik vositalar va muassasalarni moslashtirishga sarflanadigan mablag'larni qamrab oladi. Kadrlar ta'minoti bo'yicha davlat inklyuziv ta'limda ishlash uchun maxsus tayyorlangan o'qituvchilar, psixologlar, defektologlar, ijtimoiy ishchilar va boshqa mutaxassislarni tayyorlash va ularning malakasini muntazam oshirish majburiyatini oladi.

Ota-onalar va bolalarning inklyuziv ta'limdagi huquqlari alohida e'tibor talab qiladigan masala hisoblanadi. Ota-onalar o'z farzandlari uchun ta'lim turini tanlash huquqiga ega bo'lib, ular farzandlarini inklyuziv muhitda ta'lim olishini tanlash yoki maxsus ta'lim muassasasini afzal ko'rish huquqiga egalik qiladilar. Biroq, bu tanlov to'liq axborotga ega holda amalga oshirilishi kerak va davlat ota-onalarga barcha imkoniyatlar haqida to'liq ma'lumot berish majburiyatini oladi. Bolalarning o'zlari ham o'z fikrlarini bildirish huquqiga ega bo'lib, ularning yoshiga mos ravishda ularning fikri hisobga olinishi kerak.

Inklyuziv ta'limning sifat kafolatlari tizimi ta'lim standartlarining barcha bolalar uchun bir xil bo'lishini va shu bilan birga har bir bolaning individual ehtiyojlarining qondirilishini ta'minlashi kerak. Bu maqsadda maxsus baholash tizimlari ishlab chiqiladi, ular an'anaviy baholash usullari bilan birga alternativ baholash metodlarini ham qo'llaydi. Sifat kafolatlari tizimi muntazam monitoring va baholash jarayonlarini o'z ichiga oladi, bu orqali har bir bolaning rivojlanish dinamikasi kuzatilib boriladi va zarur bo'lgan hollarda ta'lim rejasiga o'zgartirishlar kiritiladi.

Inklyuziv ta'limni rivojlantirishda monitoring va nazorat tizimi muhim rol o'ynaydi. Bu tizim inklyuziv ta'limning amalga oshirilish holatini muntazam kuzatib boradi, muammolar va kamchiliklarni aniqlaydi hamda ularni bartaraf etish bo'yicha

takliflar ishlab chiqadi. Monitoring jarayonida inklyuziv ta'limning barcha aspektlari - o'quvchilar natijalari, o'qituvchilarning malakasi, moddiy-texnik ta'minotning holati, ota-onalar va jamiyatning qoniqish darajasi - hisobga olinadi. Nazorat tizimi esa inklyuziv ta'limga oid qonun va me'yoriy hujjatlarning bajarilishini ta'minlaydi va buzilganlik hollarida tegishli choralar ko'rishni ta'minlaydi.

Inklyuziv ta'limning nazariy asoslari va huquqiy kafolatlari zamonaviy ta'lim tizimining inson huquqlari va ijtimoiy adolat tamoyillariga asoslangan holda rivojlanishini ta'minlaydi. Bu tizimning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi nafaqat maxsus ehtiyojli bolalar uchun, balki butun jamiyat uchun ijobiy natijalar beradi va kelajakda yanada adolatli va inklyuziv jamiyat qurishga hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

I. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 592 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. T.: “O‘zbekiston”, 2018. – 507 b.
4. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2019. – 400 b.
5. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2020. – 400 b.
6. Mirziyoev Sh.M. Yangi O‘zbekiston Strategiyasi. –T.: “O‘zbekiston”, 2021.- 457 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida” Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015-yil 12-iyundagi “Oliy ta’lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida” PF-4732-sonli Farmoni.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 26-martdagi “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-5040-son Qarori.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 3-maydagi “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” PQ-4307-son Qarori.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-avgustdagi “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida” PF-5789-sonli Farmoni.
7. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 23-sentabrdagi “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 797-sonli Qarori.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF-5847- sonli Farmoni.

9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabr “Ilm-fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF-6097-sonli Farmoni.

10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” PF-60-son Farmoni.

11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 25-yanvardagi “Respublika ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatini samarali yo‘lga qo‘yishga doir birinchi navbatdagi tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida” PF-14-sonli Farmoni.

12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi ““O‘zbekiston - 2030” strategiyasi to‘g‘risida” PF-158-son Farmoni.

III. Elektron ta’lim resurslari

1. <http://www.lex.uz>
2. <http://www.norma.uz>
3. <http://www.gov.uz>
4. [http:// www.strategy.uz](http://www.strategy.uz)
5. <https://president.uz>
6. <http:// www.edu.uz>

VII. NAZORAT SAVOLLARI

1	O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasida qaysi ta'lim tizimi muhim o'rin tutadi?
2	Kompetensiyaviy yondashuv ta'limning qaysi maqsadini o'zgartiradi?
3	Dual ta'lim tizimida o'quvchilar vaqtining ma'lum qismini qayerda o'tkazadilar?
4	Raqamlashtirish jarayoni ta'limning qaysi sohalarini qamrab olmoqda?
5	Yangi baholash tizimi nimalarni hisobga oladi?
6	Pedagog kadrlardan zamonaviy davrda nima talab qilinmoqda?
7	2024-yilgi ma'lumotlarga ko'ra, nechta umumta'lim maktabi qo'lbola pechlari yordamida isitilmoqda?
8	Maktablarning necha foizida qo'shimcha jihozlashga ehtiyoj mavjud?
9	Ta'lim tashkilotlarida huquqbuzarliklarning oldini olish tizimi nimalarni o'z ichiga oladi?
10	Huquqbuzarliklarning kelib chiqish sabablari orasida qaysilar muhim o'rin tutadi?
11	O'quv intizomini buzish qanday ko'rinishlarda namoyon bo'ladi?
12	Profilaktik ishlarining necha darajali tizimi mavjud?
13	Birlamchi profilaktika kimlar bilan olib boriladi?
14	Ikkilamchi profilaktika kimlar bilan olib boriladi?
15	Tarbiyaviy muhitning tarkibiy qismlari nimalarni o'z ichiga oladi?
16	Huquqiy tarbiya tizimining asosida qanday qadriyatlar yotadi?
17	Axloqiy-ma'naviy tarbiya dasturlarining asosida qanday qadriyatlar yotadi?
18	Psixologik xizmat qanday maqsadlarni amalga oshiradi?
19	Psixologik ta'sirning zamonaviy usullari orasida qaysilar keng qo'llaniladi?
20	Ta'lim muassasalari barcha bolalarni qabul qilishda qanday majburiyatni oladilar?

	Inklyuziv ta'lim necha yillardan boshlab haqiqiy rivojlana boshladi?
22	Kasbiy yo'naltirish tizimi qanday xizmatlarni o'z ichiga oladi?
23	Davlat pedagog kadrlar tayyorlashda qanday majburiyatni oladi?
24	Ta'lim muassasasi arxitektura jihatidan qanday bo'lishi kerak?
25	Axloqiy tarbiyaning samaradorligi nimaga bog'liq?
26	Sifat menejmenti tizimi orqali nima amalga oshiriladi?
27	Uchinchi darajali profilaktika kimlar bilan olib boriladi?
28	Ota-onalar va jamoatchilik bilan hamkorlik qanday yo'nalishlarni qamrab oladi?
29	Moddiy muhit nimalarni o'z ichiga oladi?
30	Ma'naviy muhit nimani aks ettiradi?
31	Baholash tizimi qanday ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi?
32	Ta'limning davlat siyosatida eng muhim poydevori nima hisoblanadi?
33	Kompetensiyalar qanday guruhlarga ajratilgan?
34	O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida qanday ta'lim kafolatlangan?

